

อิทธิบาทสี่ที่อาศัย

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์เช้า วันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๔๓

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

หลักธรรมนะ ถ้าหลักธรรมความเข้าใจ มรรคนี่ฆ่ากิเลส ทีนี้เขาบอกว่าอิทธิบาท ๔ เป็นการฆ่ากิเลสใช่ไหม? อิทธิบาท ๔ บอกเลขสติปัญญา กับมหาสติมหาปัญญา แล้วรวมขึ้นไปเป็นอิทธิบาท ๔

“การทำอิทธิบาท ๔” อิทธิบาท ๔ เป็นการฆ่ากิเลส นั่นแหละ-ความพอใจ ความพอใจ-มันทะไป นั่นแหละ-ความพอใจ ก็คือพอใจในการประพฤติปฏิบัติ เขาตีความนะ พอดีใจในการประพฤติปฏิบัติก็พอใจไปตลอด นั่นแหละคือความพอใจ ความพอใจเกิดวิริยะ เห็นใหม่ นั่นแหละ วิริยะ จิตตะ วิมังสา พิจารณาจิตอยู่ จูจิตอยู่นั่นคือการแก้กิเลส

เราบอก ถ้าพิจารณาจิตอยู่ อิทธิบาท ๔ นี่เป็นเครื่องอยู่ พระอรหันต์หรือว่าพระอริยเจ้าต่างๆ ที่ว่าผู้ใดดำรงอิทธิบาท ๔ อยู่จะปรารถนาอยู่อีก ๑ กัปก็อยู่ได้ นี่ปรารถนาจะอยู่อีก ๑ กัป เพราะอยู่ในอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ นี่เป็นเครื่องอยู่ใจ เป็นเครื่องอยู่แต่! แต่ถ้ายังไม่ถึงนะ เรายังเป็นปุถุชนอยู่ การประพฤติปฏิบัตินี้ อิทธิบาท ๔ นั่นก็คือกิเลสทั้งหมดเหมือนกัน เพราะอะไร? เพราะกามราคะ เห็นใหม่ เราเกิดในกาม เราว่ากามราคะ

กามฉันทะ ความพอใจนั้นเป็นกามอย่างละเอียดของใจ ใจนี้มันเสวย มันพอใจมันกินนอนเนืองอยู่ในกิเลส นั่น กามฉันทะนี้มันก็เป็นกิเลสตัวหนึ่ง ฉะนั้นถ้าเป็นกามฉันทะ เนื้อตัวมันเองเป็นกิเลสอยู่แล้ว แล้วจะเอาตัวมันเองมาชำระกิเลสได้อย่างไร

ฉะนั้นถ้านี้เพียงแต่ว่ามันเป็นอย่างละเอียดขึ้นไป เห็นใหม่ ถึงบอกถ้าการปฏิบัติแล้วต้องไม่มีตัวไม่มีตนถึงจะประพฤติปฏิบัติได้ มีตัวมีตนนี่ประพฤติปฏิบัติขึ้นไป นี่มันมีกิเลส

มันไม่ใช่! ต้องอาศัยตัวคนขึ้นไปก่อน เห็นไหม เราเริ่มต้นขึ้นมา กิเลสมันมีอยู่กับจิตก็ต้องอาศัยจิตนี้แก้อะไร จิตนี้มีกิเลสอยู่แล้วก็ต้องค่อยๆ คัดแปลงกิเลสเข้าไป ไม่ใช่ทำอะไรก็เป็นกิเลสทั้งหมดแล้วคัดแปลงไม่ได้ ต้องให้มันไม่มีตัวไม่มีตนแล้วถึงปฏิบัติ มันมีตัวมีตนไปตลอด แม้แต่สัมมาสมาธิมันก็มีตัวมีตนอ่อนๆ อยู่ในนั้น

ไอนี้ก็เหมือนกัน ในกามฉันทก็มีตัวมีตนอยู่นั้นแหละ ในกามฉันทเพราะอะไร? เพราะว่ามันเป็นความพอใจของตัว กามฉันทะเห็นไหม

นี่ความละเอียดเข้าไป ความละเอียดเข้าไป นี่มันถึงว่ามันเป็นเครื่องอยู่ มันเป็นเครื่องที่ว่ายกระด้างวิฤทธิภาวะของจิตสูงขึ้น แต่มันไม่ใช่ตัวชำระกิเลส อิทธิบาท ๔ ชำระกิเลสไม่ได้ อิทธิบาท ๔ มันไม่ใช่มรรค มักคอรียสัจจแทนนั้น เห็นไหม มรรคคือปัญญาหมุนไป อิทธิบาท ๔ นี่มันเป็นเครื่องพักไว้เฉยๆ ใจ เหมือนใจเราธรรมดานี้ใจเราฟุ้งซ่านมาก ใจเราสงบเข้ามา สงบเข้ามาขึ้นมา มันก็เป็นพอใจในตัวมันเอง มันก็เป็นกิเลสล้วนๆ เหมือนกัน

ทีนี้ในที่ว่ามันชำระกิเลสไม่ได้เพราะมันเป็นคนละส่วนของปัญญาใจ กามฉันทะมันขับเคลื่อนไปได้ไหม? ความพอใจมันก็ต้องนอนเนื่องอยู่ใช่ไหม?

วิริยะ วิริยะเพื่อจะให้มันสงบเข้ามา จิตตะ ฝึมองจิตตะอยู่ก็เพื่อให้ใจนี้สงบขึ้นมา ความไตร่ตรองอยู่ วิมังสา นี่มันทำอยู่อย่างไรถ้าคนยังมีกิเลสอยู่ในอิทธิบาท ๔ ว่าเป็นชำระกิเลส มันเพียงแต่ว่าปล่อยวางความหยาบของอารมณ์เข้ามาเป็นความละเอียดของอารมณ์เข้ามา ปล่อยหยาบปล่อยวางเข้ามา มันก็เป็นความปล่อยวางเข้ามาเฉยๆ

นี่มันถึงว่าไม่ใช่ธรรมารุชใจ มันเป็นเครื่องอยู่เฉยๆ แต่ผู้ที่ชำระกิเลสสิ้นไปแล้ว ผู้ใดทรงอิทธิบาท ๔ อยู่ เพราะจิตมันว่าง จิตมันว่างไปหมด เห็นไหม นี่เอาความว่างอยู่ที่ไหน พระพุทธเจ้าถามพระสารีบุตรใจ “สารีบุตรเธอเอาอะไรเป็นเครื่องอยู่?”

พระสารีบุตรเป็นพระอรหันต์นะ แล้วจิตมันนิ่งไปหมด มันเป็นนิพพานว่างไปหมดเลย พระสารีบุตรเอาอะไรเป็นเครื่องอยู่? เอาความว่างเป็นเครื่องอยู่

อันนี้ก็เหมือนกัน ความพอใจอันนั้นมันรวมอยู่ ความพอใจ-ฉันทะ ใจมันอยู่ มันขึ้นรูปแล้วเป็นรูปของใจ จากที่มันเว้งว่างไปต้องให้มันมีที่อยู่ นี่ฉันทะ วิริยะ จิตมันเว้งว่างไป เขาบอกว่า

ความวิริยะให้ใจมีงานทำขึ้นมา ให้ใจมีที่เกาะเกี่ยวขึ้นมา ให้นิพพานนั้นมีที่เกาะเกี่ยว เห็นไหม จิต
ตะ จิตนั้นเป็นตัวอยู่แล้ว ไตร่ตรองอยู่ตรงนั้น

ทำไมองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพานยังต้องมาเข้าสมาบัติ? พระพุทธเจ้า
นะ จิตนี้เป็นนิพพานอยู่ ทำไมย้อนกลับมาเข้าตรงนี้ มาเข้าปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌานขึ้นไป อา
กาสนัญญายคณแล้วถอยกลับมา จนมานิพพานระหว่างช่วงกลางตรงนั้น

จิตนิพพานเป็นความว่างเฉยๆ แต่เพราะความว่างเฉยๆ มันก็อยู่เป็นความว่างเฉยๆ เห็น
ไหม ความว่างเฉยๆ เอาอะไรเป็นเครื่องอยู่? ถ้าเข้ามาในอธิธัมปาฬี ๔ จะปรารธนาอยู่ต่อไปอย่างไร
ก็อยู่ได้ เพราะวาสติมันพร้อมอยู่ตลอดเวลา ความพร้อมของสติ พร้อมอยู่คือว่าไม่ให้การดับนั้น
มันเกิดขึ้น เกิดดับภายในนั้นเกิดขึ้นมันถึงทรงตัวได้ตลอดเวลา นี่อธิธัมปาฬี ๔ ของผู้ที่ว่าสิ้นกิเลส
แล้วไง ผู้สิ้นกิเลสแล้วทรงอธิธัมปาฬี ๔ อยู่

แต่การชำระกิเลสมันต้องใช้มรรค มัคคา มรรคเครื่องดำเนิน มรรคทางอันเอกเท่านั้น ใน
อริยสัจ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มรรคหมุนไป มรรคต้องเคลื่อนออกไป พอเคลื่อนออกไปมัน
เหมือนกับอธิธัมปาฬี ๔ มันนอนอยู่เฉยๆ นอนอยู่คือว่าจิตของตัว หินทับหญ้าไว้ไง เหมือนน้ำมัน
นิ่งอยู่ มันทำตัวเองไม่ได้ น้ำมันต้องเคลื่อนตัวเองไป

สมาธิธรรมคนถึงคิดผิด คิดว่าพอน้ำมัน น้ำมันนิ่งปั๊บ ตะกอนในน้ำนี้จะนอนอยู่ก้นตะกอน
น้ำนิ่งขึ้นมา เราคิดกันอย่างนั้น ว่าจิตนี้ต้องสงบมันจะสงบอย่างนั้น แต่ความจริงจิตที่สงบมัน
เหมือนน้ำหมุนเวียนอยู่ น้ำหมุนเวียนแต่มันใสใส มันถึงต่างกันตรงนี้ไง

น้ำหมุนเวียนอยู่ พลังงานในจิตนั้นมันมีอยู่มันถึงขับเคลื่อนได้ พลังงานของจิตมันมีอยู่ พอ
พลังงานของจิตมันมีอยู่ถึงรำพึงได้ไง พอรำพึงได้ขึ้นมา ยกขึ้นๆ วิปัสสนา เวลาสงบมันสงบขึ้นมา
สงบมันมีพลังงานอยู่ ถึงสักแต่ว่ารู้ รู้อย่างไรก็รู้

มันไม่เหมือนกับวัตถุหรือก เปรียบเหมือนน้ำ น้ำเวลาสงบตัวแล้วไอ้พวกเศษตะกอนถึง
นอนก้นลงไป นอนก้นลงไป พอขยับตัวมันก็เกิดขึ้น เห็นไหม อันนี้มันเป็นรูปธรรมที่ว่าเรา
พยายามยกเปรียบเทียบเรื่องของใจ

แต่ใจมีพลังงานเวลาสมาธิมันสงบตัวลงไปๆ มันมีพลังงานตัวมันเอง นี่สัมมาสมาธิสติพร้อม นี้ยกขึ้นได้ เพราะมันหมุนตัวมันเองอยู่แล้ว ตัวมันเองมันจับเคลื่อนมันได้ พอจับเคลื่อนได้ ยกขึ้นวิปัสสนา

เห็นไหม มรรคนี่ต่างหากถึงฆ่ากิเลส มรรคหมายถึงยกขึ้นไปๆๆ เพื่อแสวงหา งานขุดคุ้ยใจ งานพยายามขุดคุ้ยหากิเลสก่อน ต้องขุดต้องคุ้ยหากิเลส ขุดคุ้ยเจอแล้วถึงวิปัสสนา วิปัสสนาด้วยอิทธิบาท ๔ เหนือ

อิทธิบาท ๔ เป็นอิทธิบาท ๔ อยู่ นะ นี่อิทธิบาท ๔ อยู่กับผู้มีกิเลส มันเป็นที่อยู่ของกิเลส โดยชัดๆ เลย ตัวอิทธิบาท ๔ นี้มันเป็นธรรมอันหนึ่ง แต่อยู่กับใจที่มีกิเลสต้องเป็นกิเลส อยู่กับใจที่เป็นธรรมถึงเป็นธรรม แต่เป็นเครื่องมือชำระกิเลสออกจากใจนี้ มันเป็นเครื่องที่หักสงบเหมือนศาลาพักร้อนเท่านั้น สำหรับคนที่มีกิเลสอยู่จะไม่ให้มีกิเลสเลย จะไม่ทำเลย มันเป็นไปไม่ได้ มันต้องมีกิเลสอยู่โดยธรรมชาติของมัน เพราะใจนี้มีกิเลสอยู่

ถึงว่าอิทธิบาท ๔ นี้ ในตัวของอิทธิบาท ๔ นั้นถึงชำระกิเลสไม่ได้ ในตัวอิทธิบาท ๔ นะ แต่ในตัวอิทธิบาท ๔ นี้เป็นที่พักของใจได้ เป็นที่พักของใจหมายถึงว่า ใจมันจะเจริญขึ้น จากฟุ้งซ่านมามันเป็นสภาวะของมันเป็นอย่างนั้นโดยธรรมชาติใจ จิตโดยธรรมชาติสภาวะจะเป็นแบบนั้นๆ แต่สภาวะที่เป็นแบบนั้น เหมือนกับที่ว่าทำความสงบเข้ามา ถ้าสมาธิเป็นปัญญาได้สมาธิชำระกิเลสได้จะไม่มีการติดในสมาธิเลย พระติดในสมาธิอยู่ เวลาประพฤติปฏิบัติติดสมาธิอยู่ เพราะคิดว่าเวลาสงบเข้ามานี่มันเป็นผลไง

ความสงบของที่เราทำจิตสงบเข้ามา มันเข้ามาแล้วมันก็อยู่ในอิทธิบาท ๔ นี้แหละ เพราะพอใจ เห็นไหม วิริยะความเพียรมันมีอยู่แล้วในตัวนั้น ความเพียรมันก็มีอยู่ ทำความสงบเข้ามา กำหนดพุทโธ พุทโธ หรือว่าใช้ปัญญาอบรมสมาธิ นี่วิริยะมันมีอยู่ จิตตะมันก็คือจิตโดยธรรมชาติของมัน ไตร่ตรองไม่ไตร่ตรองอยู่ของมัน มันมีพร้อมอยู่ในอิทธิบาท ๔

พอมันสงบเข้ามา มันก็เหมือนกับสมาธิ เป็นสมาธิเป็นที่พักใจ แต่เพียงแต่เราเรียกต่างกัน ถ้าเรียกว่าเป็นสมาธิก็เป็นสมาธิ ถ้าเรียกว่าเป็นความพอใจ เป็นความวิริยะ เป็นจิตตะ เป็นวิมังสา เห็นไหม เราเรียกชื่อสมมุติต่างกัน อาการของใจมันแปรสภาพไปต่างๆ กัน แล้วเราเรียกชื่อต่างกันเท่านั้นเอง แต่ถ้ามันเป็นการชำระกิเลส มันเป็นพื้นที่พักของใจขึ้นมาพักตรงนั้น

ถึงบอกว่าเวลาทำสมาธิขึ้นมาแล้วยังคิดในสมาธิ เพราะสมาธิไม่ใช่ปัญญา แล้วสมาธิเกิดปัญญาขึ้นมาเอง ในอิทธิบาท ๔ ถ้าชำระกิเลสได้มันต้องเกิดปัญญาขึ้นมาสิ ในอิทธิบาท ๔ เกิดปัญญาขึ้นมาเองได้ไหม ก็เหมือนสมาธิเกิดปัญญาขึ้นมาเองได้ไหม

ปัญญาเกิดขึ้นมาเองไม่ได้ ปัญญาต้องการฝึกฝนขึ้นไปถึงเกิดปัญญาได้ อิทธิบาท ๔ เป็นที่พักขึ้นมาแล้วเราก่อยกขึ้นในมรรคอรียสัจจัง เห็นใหม่ ยกขึ้นมา มรรคคือความดำริให้ปัญญามันเกิด ปัญญาเกิดในอะไร? ปัญญาเกิดในการขุดคุ้ยสติปัญญา ๔ กาย เวทนา จิต ธรรม กายก็ได้ เวทนามีได้ จิตก็ได้ ธรรมก็ได้ อันใดอันหนึ่งขึ้นมา

ถ้าพูดนี้ก็เป็นตำรา ถ้าท่องขึ้นมาเป็นตำราเป็นปริยัติ ในปริยัติ เห็นใหม่ การท่อง การว่า สักแต่ว่า ทุกอย่างเป็นของสักแต่ว่า กายนี้สักแต่ว่ากาย จิตนี้สักแต่ว่าจิต สิ่งนี้เป็นนิพพานก็มีอยู่ในจิต จิตนั้นมีอยู่แล้ว นิพพานมีอยู่แล้ว

นิพพานไม่มี! นิพพานมีอยู่แล้วคือนิพพานมันเป็นสภาวะธรรมที่มีอยู่แล้ว แต่จิตนี้เต็มไปด้วยกิเลสถึงไม่เคยมีใครเคยเห็นนิพพานไง จิตดวงนี้เคยเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะตลอด แต่ไม่เคยขึ้นไปในพรหม ๕ ชั้นอันนั้น พระอนาคามี เพราะถ้าอยู่ตรงนั้นปีบมันกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกไม่ได้ ถ้าไปอยู่ที่พระอนาคามีแล้วจะไม่ได้มาเกิดอีก จิตดวงนั้นต้องนิพพานไปเลย หรือถ้าไปถึงนิพพานแล้วจะเห็นนิพพานไปเลย

จะนั้นนิพพานนี้ไม่อยู่ในจิต แต่จิตนี้มีชีวะ มีความเป็นอยู่ที่ไม่เคยตาย ชีวะอันนี้มันเข้ากับนิพพานได้ไง ถึงว่าไม่เคยเห็นนิพพาน ชีวะคือใจ คือความที่เกิดดับอันนี้ มันเกิดดับเฉพาะอาการเงาเท่านั้นเอง แต่ตัวมันเองมีอยู่ นี่เข้าได้นิพพานเข้าได้ตรงนี้ แต่ไม่ใช่ว่าเคยเห็นนิพพาน ถ้าเคยเห็นนิพพานมันต้องเป็นนิพพานไปเลย มันจะย้อนกลับไม่ได้ นี่มันไม่เคยเห็นนิพพาน มันถึงว่าในการเวียนว่ายตายเกิด ชีวะอันนี้มันถึงมีอยู่ มันถึงเข้ากับนิพพานได้

นี่เข้ากับนิพพานในวัฏฏะ ใจมันหมุนเวียนอยู่ๆ นี่มันต้องหมุนเวียนไปๆ ปัญญามันต้องขุดคุ้ยลงตรงนี้ ตรงสติปัญญา ๔ กาย เวทนา จิต ธรรม เพราะมันได้สภาวะของกายกับจิตมาเป็นมนุษย์ขึ้นมา แล้วชีวะ โคนนี้ปกคลุมอยู่ แล้วอิทธิบาท ๔ นี่มันก็เพียงแต่ว่าสงบตัวลงเฉยๆ มันก็อยู่ในอันเดียวกันนั่นละ

ฉะนั้นเพียงแต่ว่าถ้าเป็นลัทธิต่างๆ เขาก็สอนอยู่ สอนเรื่องเวทนาเขาสอนเหมือนกัน แต่เขาไม่มีมรรค ถ้าไม่มีมรรค ในลัทธิศาสนาต่างๆ เขาก็สอนอยู่ ในเซนในอะไรในสมัยพุทธกาลที่ว่าทำภาวนาอย่างไร กำหนดจิตของเขา เขาก็ทำของเขาอยู่ แต่มันไม่มี ถ้าอิทธิบาท ๔ มันต้องมีใจ มันต้องพักได้

ฉะนั้นถึงบอก บางลัทธิบอกว่า ชีวิตนี้ตายแล้วสูญ ชีวิตตายแล้วตายเลย เพราะว่าตายแล้วเพราะเขาไปอยู่ที่พรหมนานหรืออยู่ในสมาธินาน เขาไม่มีตรงนี้ไง ตายแล้วสูญออกไป บางชีวิตว่าพยายามเสพกาม เสพกามคือว่าทำความสุขไปพอใจตัว ๕๐๐ ชาติต้องดับไป ความคิดต่างๆ นั้นมีพอถึงมันอยู่ในพรหมมันก็สงบตัวลงมา

ไอ้อิทธิบาท ๔ มันก็เหมือนกัน มันสงบตัวลงมา สงบตัวลงมา แต่มันไม่ใช่มรรค ถึงว่าลัทธิต่างๆ ไม่มีมรรคมันถึงไม่มีผลขึ้นมาได้ พระพุทธเจ้านี้มาตรัสรู้เองขึ้นมาก่อน ตรัสรู้โดยมัคค อริยสังขังของพระองค์เอง ถึงได้ว่า อ้อ... ทางไปมันไปอย่างนี้ มันขาดตรงนี้ เห็นไหม อาสวกษยญาณมันขาดไปด้วยมัคคอริยสังขัง มรรคนี้เป็นทางอันเอก มรรคนี้ถึงเป็นวิธีการฆ่ากิเลส

มัคคอริยสังขังนั้นถึงฆ่ากิเลส อิทธิบาท ๔ เป็นอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ ไม่ใช่การชำระกิเลส อิทธิบาท ๔ ทำให้กิเลสสงบตัวลงเฉยๆ แล้วอิทธิบาท ๔ นี้ผู้ที่ชำระกิเลสแล้ว อิทธิบาท ๔ นี้เป็นเครื่องอยู่ ที่อยู่ของใจนั้นอยู่ในอิทธิบาท ๔ อันนี้เป็นที่อยู่อาศัย เห็นไหม ที่ว่า “ผู้ใดดำรงอิทธิบาท ๔ อยู่แล้วจะปรารถนาอยู่อีก ๑ กัปก็อยู่ได้”

นี่สติมันมาพร้อมอยู่ในนี้ แต่มันเป็นความสะอาดของใจที่พลิกมาแล้วจากชีวิตที่ว่าโดนปกคลุมด้วยกิเลสทั้งหมดกับชีวิตที่ว่า เป็นนิพพานไป ชีวิตนี้พอเข้าถึงนิพพานแล้วจิตนี้เป็นทั้งหมด ภาวสวะ ภพของชีวิตนั้นโดนทำลายออกทั้งหมด มันเป็นความว่าง

ถึงต้องเอาอิทธิบาท ๔ นี้เป็นเครื่องอยู่ เครื่องอยู่หมายถึงว่าใจพักอยู่ตรงนี้ ที่นี้มันก็พร้อมอยู่ตลอด มันเหมือนกับตื่นตัวตลอดเวลา ความตื่นตัวตลอดเวลา จะกำหนดเกิดดับมันทั้งหมด มันรุ่งได้หมด ถึงปรารถนาอยู่อย่างไรรู้ก็อยู่ได้ นี่ถึงอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ ของคนมีกิเลสเป็นอย่างหนึ่ง อิทธิบาท ๔ ของผู้สิ้นกิเลสแล้วเป็นอย่างหนึ่ง แต่คนที่มิกิเลสอยู่จะชำระกิเลสต้องใช้มัคคอริยสังขังเท่านั้น อิทธิบาท ๔ เป็นที่พึ่งอาศัยพักอยู่ชั่วคราว เอวัง